

Módszertani útmutató

a készpénzforgalom lebonyolításához kialakított infrastruktúra felméréshez és minősítéséhez, valamint a rendkívüli helyzetek kezelésére vonatkozó intézkedési terv kidolgozásához

A zavartalan készpénzellátás rendkívüli helyzetekben történő fenntartása érdekében a Bankjegyrendelet¹ 18. és 19. §-a alapján a hitelintézeteknek és a postának² a következő feladatokat kell elvégezniük:

- fel kell mérniük és minősíteniük kell készpénzforgalom lebonyolításához kialakított teljes infrastrukturális hálózatuk minden egyes elemét (állandó és mobil fiókok, hagyományos állandó és mobil ATM-ek, ügyfél által kezelt gépek hálózata³, például a bankjegy-befizető, illetve -visszaforgató gépek) az adott elem lakossági készpénzellátásában betöltött szerepének kritikussága szerint, és össze kell állítaniuk a kritikusnak minősített elemek listáját,
- azonosítaniuk kell a készpénzforgalmazást és a szükséges erőforrások rendelkezésre állását veszélyeztető valamennyi működési kockázatot,
- ki kell dolgozniuk az azonosított működési kockázatokból és a kapcsolódó erőforrás-kiesésekből eredő rendkívüli helyzetek kezelésére vonatkozó intézkedési tervet.

A 2020. márciusban Magyarországon is megjelent koronavírus-járvány rávilágított arra, hogy a korábbi években megszokott gyakorlat szerint elvégzett minősítések és intézkedéstervezés már nem elegendő, új szempontok figyelembevételére, új megközelítésekre, összetettebb intézkedési tervek készítésére van szükség. Erre tekintettel állította össze az MNB a jelen Módszertani útmutatót.

Működési kockázatok és kritikus infrastrukturális elemek azonosítása

- A Bankjegyrendelet 18. § (1) bekezdése szerint a készpénzforgalom lebonyolításához kialakított infrastrukturális hálózat elemeinek minősítését az egyes elemek lakossági készpénzellátásban betöltött szerepének kritikussága szerint kell elvégezni, az adott elem által lebonyolított átlagos napi forint készpénzforgalom nagysága, területi elhelyezkedése, illetve az ellátott terület nagysága alapján.
- A minősítés során a készpénzes infrastrukturális hálózatot egészében kell vizsgálni, azaz a fiókok, ATM-ek, befizető- és visszaforgató gépek lakossági készpénzellátásban betöltött szerepét együttesen kell elemezni, és a teljes hálózathoz kell kijelölni az adott kockázati esemény bekövetkezése esetén kritikus szerepet betöltő elemeket. Nem elfogadható gyakorlat, ha a kijelölés során a hálózat bizonyos elemei (pl. a fiókok) – az adott kockázati esemény sajátosságaival összefüggésbe nem hozhatóan – kizárólagosságot élveznek. A minősítések alátámasztására az egyes kockázati eseményekre meghatározott kritikus infrastruktúra listákat a kijelölési alapelvek ismertetésével együtt kérjük az MNB-nek bemutatni.
- Bár a Bankjegyrendelet rendelkezéseinek sorrendjében a minősítési kötelezettség [18. § (1) bekezdés] megelőzi a működési kockázatok azonosítására vonatkozó előírást [19. § (1) bekezdés], a közelmúlt tapasztalatai azt mutatják, hogy az egyes kockázati események különbözőségére már a minősítés során is tekintettel kell lenni, azaz a gyakorlatban a működési kockázatok azonosításának meg kell előznie a minősítést, és a minősítéseket már az egyes kockázati események sajátosságainak figyelembevételével kell elvégezni. Járványhelyzetben, amikor a személyes kapcsolatok korlátozására, pénztárak/fiókok rövidített nyitvatartására vagy akár bezárására

¹ a bankjegyek feldolgozásáról, forgalmazásáról, valamint hamisítás elleni védelmével kapcsolatos technikai feladatokról szóló 19/2019. (V. 13.) MNB-rendelet

² Posta Elszámoló Központot működtető intézmény

³ A Bankjegyrendelet 2. § 5. pont b) alpontja alapján a következő ügyfél által kezelt gépek tartoznak ebbe a kategóriába:

ba) bankjegybefizetésre alkalmas gép,

bb) bankjegy-visszaforgató gép,

bc) kombinált bankjegy be- és kifizető gép,

bd) bankjegy-kifizető gép;

kerülhet sor, nagyobb hangsúly helyeződik a külső helyszíneken lévő ATM-ekre, befizető- és visszaforgató gépekre, míg más helyzetekben (pl. sztrájk egy készpénzlogisztikai szolgáltatónál) éppen ellenkezőleg, a fióki pénztárak, automaták szerepe nőhet meg. Az is előfordulhat, hogy egy adott kockázati esemény lefolyása szakaszosan történik, illetve több irányt is vehet (pl. járvány esetén fokozatosan egyre szigorúbb intézkedések lépnek életbe), így a felkészülés során többféle forgatókönyvet is át kell gondolni. Ebből következik, hogy a készpénzforgalmazás kritikus rendszerelemeiről nem elegendő egyetlen (állandó) listát készíteni, hanem olyan listá(ka)t kell összeállítani, amely(ek) igazodik/igazodnak az egyes kockázati események különböző forgatókönyveihez. (Nem kell feltétlenül minden azonosított kockázathoz külön kritikus listát összeállítani, de az elvárás, hogy az egyes listákról megállapítható legyen, hogy azok mely kockázati esemény(ek) bekövetkezésékor, illetve milyen forgatókönyvekhez érvényesek.)

- Az MNB a készpénzlogisztikai szolgáltatók kapacitás kieséséből eredő rendkívüli helyzetben történő készpénzszállításhoz vonatkozóan együttműködési megállapodást kötött a kijelölt hitelintézetekkel és a postával. Az együttműködési megállapodás alapján kijelölésre kerültek azok a hitelintézeti és postai fiókok, amelyekbe a készpénzlogisztikai szolgáltatók kiesése esetén az MNB szervez készpénzszállítást. Tekintettel arra, hogy a Bankjegyrendelet szerinti minősítéseket az egyes kockázati események, illetve az egyes események lefolyásának lehetséges forgatókönyvei figyelembevételével indokolt elvégezni, nem elfogadható gyakorlat, ha egy hitelintézet vagy a posta kizárólag az együttműködési megállapodás alapján kijelölt fiókjait, illetve az ezen fiókokban üzemeltetett ATM-jeit azonosítja a Bankjegyrendelet szerinti kritikus elemként is.
- A kockázati eseményekhez igazodóan kijelölt kritikus elemeknek lehetőség szerint országos területi lefedettséget kell biztosítaniuk.
- Országos veszélyhelyzet esetén alapvető cél a lakosság készpénzellátásának biztosítása. Ilyen helyzetben elvárható, hogy a kritikus elemek kijelölése során a saját ügyfélkör ellátásának biztosítása mellett szempontként megjelenjen az egyéb ügyfelek ellátásának biztosítása is.
- A kijelölt hitelintézeteknek és a postának a kritikus elemek listáit a Bankjegyrendelet 5. melléklete szerinti táblázatos formában (excel formátumban) kell beküldeniük az MNB-nek. A táblázatban az átlagos napi forint készpénzforgalomra vonatkozó adatot kérjük megbontani be- és kifizetési irány szerint is (értelemszerűen ott nem, ahol csak egy irány lehetséges, pl. hagyományos ATM, illetve bankjegy-befizető gép).

Intézkedési terv

A Bankjegyrendelet 19. § (2) bekezdése határozza meg az intézkedési terv kötelező tartalmi elemeit. Az intézkedési terv kidolgozása során javasolt figyelemmel lenni a következőkre is:

- a kritikus elemek minősítéséhez hasonlóan az intézkedési terv kidolgozását szintén az egyes kockázati események sajátosságaira, illetve az egyes események lefolyásának lehetséges forgatókönyveire tekintettel indokolt végezni;
- lehetnek olyan helyzetek is, amelyekre nemcsak célszerű, de szükséges is nem egyedül, hanem más szervezetekkel (pl. a készpénzlogisztikai szolgáltatókkal) együttműködésben felkészülni, és az ilyen helyzetekre vonatkozó intézkedési terveket közösen kidolgozni. Ilyen helyzet például az országos járvány, amikor a pénztárak/fiókok/üzletközpontok bezárására vagy nyitvatartásának korlátozására kerülhet sor, és ennek következtében a nem fióki, 24 órás, a hét minden napján rendelkezésre álló ATM-ek, valamint az ügyfél által kezelt gépek magasabb összegű pénzmennyiséggel, illetve gyakrabban történő töltése válik szükségessé, amely a készpénzlogisztikai szolgáltatókra a szokásosnál nagyobb terhet ró;
- formai szempontból fontos, hogy az intézkedési terv jól tagolt, könnyen átlátható legyen.